

УДК 781.5+778.24

<https://doi.org/10.32461/2226-2180.37.2020.221803>**Цитування:**

Сидорчук Т. А. Підходи до класифікації сучасних музично-екранних форм. *Мистецтвознавчі записки*: зб. наук. праць. 2020. Вип. 37. С. 180-184.

Sydorchuk T. (2020). Approaches to Classification of Modern Musical-Screen Forms. *Mystetstvoznavchi zapysky*: zb. nauk. prats', 37, 180-184 [in Ukrainian].

Сидорчук Тетяна Анатоліївна, аспірантка Київського національного університету театру, кіно і телебачення ім. І. К. Карпенка-Карого
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0709-480X>
tetiano4ka09@gmail.com

ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ СУЧАСНИХ МУЗИЧНО-ЕКРАННИХ ФОРМ

Мета полягає у визначенні найбільш відповідних ознак систематизації музично-екранних форм для створення гнучкої системи їх класифікації. **Методологія дослідження** спирається на комплекс загальнонаукових методів аналізу та синтезу, аналогії, зіставлення та порівняння, систематизації, з використанням міждисциплінарного (музикознавчого та кінознавчого) підходу. **Наукова новизна** виявляється у віднайденні характерних ознак, чинників музично-екранних форм, за якими пропонується декілька варіантів їх класифікації. Дана систематизація екранних творів з домінуючою музичною складовою дозволяє поглянути на уже відомих її представників в процесі подальших наукових розвідок з нового ракурсу. Крім того, класифікація сприятиме введенню в науковий обіг новітніх форм, створених за допомогою зростаючої технологізації побуту. **Висновки.** Процес накопичення достатньої кількості схожих ознак окремих елементів підштовхує науковця запропонувати систему класифікації, яка б умістила існуючі об'єкти в єдине ціле. Порівнюючи «класичні» музично-екранні форми з новітніми і систематизуючи їх на спільних умовах, ми тим самим відстоюємо право на існування та наукове дослідження найновітніших форм (відеоальбом, музичний блог, відеоарт, музичний серіал, музичні альманахи та ін.). Розроблена систематизація дозволить в майбутньому чітко окреслювати місце форм, що на даний момент ще не є очевидними, тобто які генеруватимуться як нові явища в медіапросторі. Процес класифікації допомагає, по-перше, виявити унікальність кожної з форм і, по-друге, визначити її місце в системі екранних мистецтв.

Ключові слова: музика на екрані, музично-екранні форми, класифікація музично-екранних форм, мюзикл, відеоальбом, кліп.

Сидорчук Татьяна Анатольевна, аспирантка Киевского национального университета театра, кино и телевидения им. И. К. Карпенка-Карого

Подходы к классификации современных музыкально-экранных форм

Цель работы заключается в определении наиболее подходящих признаков систематизации музыкально-экранных форм для создания гибкой системы их классификации. **Методология** исследования основывается на комплексе общенаучных методов анализа и синтеза, аналогии, сопоставления и сравнения, систематизации, с использованием междисциплинарного (музыковедческого и киноведческого) подхода. **Научная новизна** проявляется в нахождении отличительных признаков, факторов музыкально-экранных форм, по которым предложено несколько вариантов их классификации. Данная систематизация экранных произведений с доминирующей музыкальной составляющей позволяет взглянуть на уже известных ее представителей в процессе дальнейших научных исследований с нового ракурса. Кроме того, классификация будет способствовать введению в научный оборот новых форм, созданных с помощью растущей технологизации быта. **Выводы.** Процесс накопления достаточного количества сходных признаков отдельных элементов подталкивает ученого предложить систему классификации, которая бы вместила существующие объекты в единое целое. Сравнительная «классические» музыкально-экранные формы с новейшими и систематизируя их на общих условиях, мы тем самым отстаиваем право на существование и научное исследование новейших форм (видеоальбом, музыкальный блог, видеоарт, музыкальный сериал, музыкальные альманахи и пр.). Разработанная классификация позволит в будущем четко очерчивать место форм, что на данный момент еще не очевидны, то есть которые будут генерироваться как новые явления в медиапространстве. Процесс классификации помогает, во-первых, выявить уникальность каждой из форм и, во-вторых, определить ее место в системе экранных искусств.

Ключевые слова: музыка на экране, музыкально-экранные формы, классификация музыкально-экранных форм, мюзикл, видеоальбом, клип.

Sydorchuk Tetiana, Ph.D.-studene of the Kyiv National Karpenko-Karyi University of Theatre, Cinema and Television
Approaches to Classification of Modern Musical-Screen Forms

The purpose of the article is to identify the most appropriate features of the systematization of musical-screen forms to create a flexible system for their classification. **The methodology** of research is based on a complex of general scientific methods of analysis and synthesis, analogy, comparison and synthesis, systematization, using interdisciplinary (musicological and film studies) approach. **The scientific novelty** is manifested in finding characteristic features and factors of musical-screen forms, according to which several variants of their classification are offered. The systematization of screen creations with a dominant

musical component allows us to look at already known representatives with a new perspective in the process of further scientific exploration. In addition, the classification will promote the introduction into the scientific circulation of the latest forms created by the increasing technology of life. **Conclusions.** Accumulation of a sufficient number of similar features of individual elements prompts the scientist to propose a classification system that would fit all the existing objects into one. By comparing the "classical" musical-screen forms with the newest ones and organizing them on common terms, we thus assert the right to exist and to research scientifically the newest forms (video album, music blog, video art, musical series, musical almanacs, etc.). The developed systematization will allow in the future to clearly define the place of forms, which are not yet demonstrable at the moment, that forms, which will be generated as new phenomena in the media space. The classification process helps, firstly, to identify the uniqueness of each of the forms and, secondly, to determine its place in the screen arts system.

Key words: music on screen, musical-screen forms, classification of musical-screen forms, musical, video album, music video.

Актуальність теми дослідження. Звернувши увагу на жанрову палітру медіапростору, можна помітити, що її характерною ознакою сьогодні є міжжанрове взаємопроникнення рис і властивостей різних мистецьких видів. Внаслідок такої взаємодії сучасне мистецтво пропонує низку геть нових творів, що виникли в результаті синтезу та асиміляції жанрово-стильових форм, ще донедавна існуючих константно і самостійно. Серед плеяди «новозгенерованих» прикладів екранної культури можна виділити чітко окреслену гілку екранних творів з домінантною музичною складовою — назовемо ці твори музично-екранними формами. Здійснення класифікації цих творів, що обумовила б їхній статус та специфіку, і визначає актуальність дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика домінантності музики в екранних формах на сьогодні потрапила в коло наукових інтересів небагатьох вчених. У нашому дослідженні велику роль відіграють праці Г. Фількевич [7], К. Станіславської [5; 6] та А. Чернишова [8], що не лише глибоко досліджують особливості окремих творів музично-екранних форм, а й пропонують свою систему класифікацій.

Мета полягає у визначенні найбільш відповідних ознак систематизації музично-екранних форм для створення гнучкої системи їх класифікації.

Основний виклад матеріалу. В своїх минулих наукових розвідках ми уже зазначали, що «музично-екранна форма — це аудіовізуальне втілення змісту екранного твору, в якому музика є провідним компонентом виражальної системи, набуваючи засобами екрану нових естетичних властивостей і слугуючи основним чинником народження синтетичних творів» [4, 127]. Представники музично-екранних форм відрізняються своїм широким розмаїттям: сюди належать музичні фільми (від мюзиклів до екранізації музично-драматичних жанрів), серіали, документальний контент, кліпи, телешоу, відеоальбоми, відеоарт та сценічні твори з використанням екрану. Таким чином, предмет

нашого дослідження характеризується збільшенням драматургічної ролі автономної музики, наявністю в кадрі музики мотивованої (дієгетичної), використання в полотні твору кліпового монтажу та насичення аудіального компоненту твору сучасними ритмами.

Досліджуючи проблему існування музики в екранних творах, науковці приділяють увагу «жанровості» окремих представників — наприклад, особливостям побутування мюзиклу чи кліпу, переосмислюють функції кіномузики, або в цілому вивчають існування музики в тканині кінотвору. Наше ж завдання — розглянути підходи до класифікації саме музично-екранних форм: творів, де музика відіграє першочергову функцію.

Очевидним є той факт, як часто сьогодні не лише пересічні поціновувачі, а й науковці наражаються на плутанину конотацій, вживаючи невідповідний жанр при характеристиці переглянутого екранного продукту. Тому ми спробуємо зіставити нові явища, такі як відеоальбом чи музичний блогінг, з уже існуючими, щоб знайти їхнє місце в класифікації та загальній картині музично-екранних форм.

Для поєднання екранних форм з домінантною музичною складовою в цільну систему, ми, відповідно до міждисциплінарності нашого дослідження, виділяємо три підходи. Назвемо їх класифікацією за екранними, музичними та виробничими ознаками. При розгляді кожного з підходів охарактеризуємо найбільш очевидні ознаки, які можна взяти за основу. Оскільки класифікація є одним із способів систематизації, «об'єднання розрізнених знань про предмети (явища) в єдине ціле (систему) на основі істотних ознак» [3, 54], зауважимо, що систематизація музично-екранних форм носить гетерогенний характер, адже елементи, що ми спробуємо класифікувати, є неоднорідними.

Серед найбільш актуальних для нашого дослідження класифікацій можна назвати наукові знахідки Г. Фількевич та К. Станіславської. Г. Фількевич у дослідженні «Музика і кіно» пропонує таку систематизацію музичних фільмів:

«на різних етапах розвитку музичного фільму <...> створювались різні типи синтезу таких складових, як література, музика, хореографія, зоровий ряд, акторське виконавство, що врешті-решт визначило його різноманітну жанрову палітру: екранізація творів музично-драматичного мистецтва; кінотвори про музикантів; музичні комедії; музична естрада на екрані; мюзикл (сюди ж авторка включає і рок-оперу. — Т. С.)» [7, 127]. Авторка глибоко аналізує природу та специфічні характеристики кожного з різновидів музичного фільму, тому констатуємо, що дана праця є однією з основ для нашого дослідження, однак оскільки жанрова палітра музично-екранних форм значно збільшилася, ми спробуємо її розширити.

Ще одне дослідження, яке підносить класифікацію музично-екранних форм на новий рівень, є праця К. Станіславської, де авторка систематизує екранні втілення музично-театральних жанрів на основі методу зйомки. К. Станіславська виділяє два рівня побутування музично-театральних жанрів — репродуктивний та продуктивний. Як зазначає сама авторка, «репродуктивний рівень передбачає “консервацію” сценічної постановки з метою її збереження і розповсюдження» [5, 229]. Тобто екранна природа проявляється тут більше як метод передачі сценічного твору. Відповідно, сюди, за дослідницею, відносяться адаптація та трансляція. Продуктивний рівень характеризується виробництвом оригінального твору, «спеціально для показу на кіно- чи телеекрані» [5, 229], сюди належать екранізація та оригінальна екранна форма. Дана ідея відповідає запропонованим нами вище підходам, тому візьмемо її в подальшій роботі як основу для класифікації.

Однією з найбільш очевидних ознак, що впливає з екранності означеного нами предмету дослідження, є класифікація *за видами екрану*. Відповідно до способу проєкції та відтворення відзнятого продукту, можна виділити такі види екрану: великий (кінотеатральний), малий (телеекран), скрінема (тобто площа для перегляду продуктів, спеціально створених для гаджетів), а також, оскільки синергія накладає відбиток і на сценічні мистецтва, «сценічний екран», де екран присутній під час виступу для аудиторії, а трансльований на ньому матеріал бере безпосередню участь у виступі.

Крім видової систематизації, у кінематографії однією з найбільш уживаних градацій є класифікація *за тривалістю екранного часу*, яку ми пропонуємо за наступну ознаку. Таким чином, музично-екранні форми поділяються на повнометражні та короткометражні. Не зважаючи

на світову практику, де короткометражним вважається фільм тривалістю в 40 хвилин і менше, ми трактуємо тривалість відповідно до українського законодавства, де короткометражним вважається «фільм тривалістю менше 52 корисних хвилин» [1]. Важливо зазначити, що тривалість твору відображається не лише на способі донесення його до аудиторії, а й на художніх особливостях — кількості сюжетних ліній, персонажів, драматургічних колізій.

Корелюється з даною однакою наступна — *за жорсткістю фіксованості тривалості* твору. Твори великого та малого екранів не можуть собі дозволити варіювати задекларовану часову межу, тому є продуктами з чітким хронометражем. Однак серед музично-екранних форм існують твори з лабільною тривалістю — відеоблогінг, музичний відеоарт та сценічні виступи з використанням екрану.

Ще одна блискуча знахідка К. Станіславської, яка пропонує у своїй статті розмежовувати термінологію музично-екранних форм відповідно до наявності першоджерела (наприклад, мюзикл, що є екранізацією бродвейської постановки, варто називати «фільм-мюзикл», а твір, спеціально розроблений для екранів — «кіномюзикл») [6, 92], дає основу для наступної класифікації — *за наявністю першоджерела* (театральної постановки, літературного твору, музичного альбому). Нас цікавить саме розмежування на інтерпретацію існуючого джерела та оригінальну екранну форму (кіноопера, кіномюзикл). Такий підхід дає змогу чітко диференціювати первинне та вторинне джерело: наприклад, за наявності первинної постановки опери «Тоска» Дж. Пуччіні існує як мінімум п'ять відомих екранізацій, кожна з яких є окремим художнім твором зі своєю неповторною поетикою, та все ж твором, який інтерпретує первинне джерело.

Загальновідомим є факт, що сюжет є обов'язковим для твору кіномистецтва, однак кількість екранів, на яких сьогодні уже звично спостерігати музично-екранні форми, дає нам можливість запропонувати ознаку *за наявністю сюжету*. Так, сюжет не є обов'язковим для кліпу, фільму-концерту, музичного блогінгу, відеоарту та сценічного виступу з використанням екрану.

Наступна запропонована нами ознака — *залежно від виду екранної складової*. Загальноприйнятним є розподіл кінематографу на документальний, ігровий та анімаційний [2], тож ми будемо притримуватись саме цього розділення. Приналежність того чи іншого твору до певного підвиду класифікації розрізняється уже на рівні ідентифікації самої музично-екранної

форми: документальний контент відновиться до документальних форм, ігрові форми вміщують в себе твори з попередньо написаним сценарієм та відібраними акторами, а анімаційні — створені за допомогою ілюзії рухомих зображень.

Спираючись на систематизацію екранних втілень музично-театральних жанрів на основі методу зйомки, розроблену К. Станіславською, пропонуємо метод класифікації *за формою екранного втілення*. Таким чином, до репродуктивного рівня можна зараховувати твори, що виникають внаслідок фіксації дійства на камеру, що уже відбувається саме по собі, наприклад, фільм-концерт, музичний блогінг, музичні телешоу, виступи з використанням екрану. До продуктивного рівня належать твори, що зазнали в процесі створення режисерської розробки та призначені лише для екрану.

Якщо звернутись до класифікації за музичними ознаками, найперше, що потрібно відзначити, це характер використаної музики в творі. Одним з найбільш очевидних способів класифікації є систематизація *за авторством використаної музики*. Дослідник А. Чернишов розрізняє музику авторську та компілятивну [8], що і є нашими основними «гілками класифікації». І хоча можна впевнено сказати, що у відеокліпах, відеоальбомах та екранізаціях музично-театральних жанрів використовується авторська музика, класифікувати потрібно саме окремо взятий твір, а не музично-екранну форму загалом.

Домінантність музичної складової в досліджуваних нами формах робить необхідним класифікувати твори *за співвідношенням музичного та розмовного начала*. У такий спосіб можна виокремити твори з безперервним звучанням музики (де діалогі заміщає переважно речитатив) та творів з рівнозначним використанням музики і розмовного тексту. До першої категорії відносяться екранізації музично-драматичних жанрів (окрім оперети), музичні відеокліпи, кіноопери, фільм-концерт, а також сценічні виступи з використанням екрану та відеоарт. Рівнозначне використання музики можливе у всіх інших формах.

Не можна оминати такої важливої ознаки класифікації як *за музичним жанром*. Особливістю сучасних мистецьких продуктів є невпинний синтез складових, що позначається і на проблемі визначення жанру музики; особливо відчутно це в музиці масовій, що звучить у переважній більшості музично-екранних форм. Можна впевнено визначити жанр музики в рок-опері та екранізації музично-сценічних творів, однак загалом при класифікації в даному випадку потрібно використовувати індивідуальний підхід.

Ще одна з запропонованих нами ознак — *за характером виконання музичної складової*. Відомо, що музикознавство виділяє вокальні (пісня, романс та ін.) та інструментальні (прелюдія, соната, симфонія та ін.) жанри. Проте наша систематизація була б не повною, якщо не згадати танцювальне виконання музичного компоненту. В даних творах саме рух в симбіозі з музичною композицією є основним виражальним засобом і слугує одним з основних драматургічних елементів, тому ми додаємо танцювальне виконання до основних параметрів класифікації.

Якщо при класифікації за екранними та музичними ознаками можна мислити загально — тобто за переважною більшістю класифікувати саме форму, то при розгляді за ознаками виробничими потрібно використовувати виключно індивідуальний підхід. Наприклад, якщо класифікувати *за кількістю країн-виробників* кілька творів однієї музично-екранної форми, можна помітити, що у створенні може брати участь як одна країна, так і може відбуватись копродукційне виробництво. Так само індивідуально потрібно категоризувати твори *за культурним регіоном створення*. Осторонь знаходиться ознака *за хронологією виникнення*, де можна простежити порядок формування кожної з музично-екранних форм. Однак це питання заслуговує окремого наукового дослідження, і ми проаналізуємо історичний дискурс у подальших працях.

Наукова новизна полягає у виокремленні та аргументації окремих ознак музично-екранних форм, спираючись на які, можливо створити різноманітні класифікації цих форм. Такий підхід дозволяє оперувати не лише вже дослідженими, широковідомими формами, а й залучати до систематизації найновітніші, процес генерації яких відбувається просто зараз.

Висновки. Отже, віднайшовши об'єктивні закономірності, що є базовими для музично-екранних форм, ми спробували узагальнити теоретичний матеріал, присвячений темі. Запропоновані класифікаційні підходи можуть мати дещо умовний характер, оскільки наведений перелік музично-екранних форм хоч і на даний момент є найбільш повним, та все ж не є вичерпним, оскільки як досліджуватимуться нові явища в медіапросторі, так і з'являтимуться нові. Пропоноване дослідження є основою для подальшої наукової роботи та базисом чіткого розмежування музично-екранних форм. Структурування та струнка класифікація допоможуть в подальшому уточнювати та аналізувати конкретні твори музично-екранного втілення.

Література

1. Про затвердження Методичних рекомендацій з обліку нематеріальних активів кіновиробництва: наказ Міністерства культури і туризму від 02.04.2008 р. № 353/0/16-08. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0353655-08> (дата звернення: 28.10.2019).
2. Ермолаев А. Система киножанров: генезис, взаимодействие, подходы к классификации // Современные проблемы науки и образования. Санкт-Петербург, 2015. Вып. 3. URL: <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=13755> (дата звернення: 30.10.2019).
3. Клековкін О. Мистецтво: Методологія дослідження: Методичний посібник / Інститут проблем сучасного мистецтва Національної академії мистецтв України. Київ, 2017. 144 с.
4. Сидорчук Т. «Музично-екранна форма»: до визначення змісту поняття // Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого: збірник наукових праць. Київ, 2018. Вип. 23. С. 122–128.
5. Станіславська К. Мистецько-видовищні форми сучасної культури: монографія / вид. друге, перероб. і доп. Київ: НАКККиМ 2016. 352 с.
6. Станіславська К. Сучасні видовищні жанри сценічно-екранного побутування // Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого: збірник наукових праць. Київ, 2017. Вип. 21. С. 90–93.
7. Фількевич Г. Музыка і кіно: статті, лекції, нариси-спогади. Київ: ПП Кльоц А. О., 2004. 192 с.
8. Чернышов А. Звуковые коллекции медиамузыки // Вестник Томского государственного университета. Томск, 2012. Вып. 357. С. 67-70. URL: <https://studylib.ru/doc/2003494/a.v.-chernyshov-zvukovye-kollekcii-mediamuzyki> (дата звернення: 28.10.2019).

References

1. On Approval of Methodological Recommendations for Accounting of Intangible Assets of Film Production. The Order of the Ministry of Culture and Tourism of Ukraine activity from April 2 2008, № 353/0/16-08. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0353655-08> (last accessed: 28.10.2019) [in Ukrainian].
2. Yermolayev, A. (2015). The system of film genres: genesis, interaction, approaches to classification. *Sovremennye problemy nauki i obrazovaniya*, 3. Retrieved from: <https://www.science-education.ru/art/article/view?id=13755> (last accessed: 30.10.2019) [in Russian].
3. Klekovkin, O. (2017). *The Art: Research Methodology: Methodological Manual*. Kyiv: The Modern Art Research Institute of the National Academy of Arts of Ukraine [in Ukrainian].
4. Sydoruchuk, T. (2018). "Musical-screen form:" determining the content of the concept. *Naukovyi Visnyk Kyivskogo Natsionalnogo Universytetu Teatru, kino i Telebachennya im. I. K. Karpenka-Karogo*, 23, 122–128 [in Ukrainian].
5. Stanislavska K. (2016). *Artistic-entertainment forms of contemporary culture: monograph*. Kyiv: NAKKKiM [in Ukrainian].
6. Stanislavska K. (2017). *Contemporary entertainment genres of performing-screen existence*. *Naukovyi Visnyk Kyivskogo Natsionalnogo Universytetu Teatru, kino i Telebachennya im. I. K. Karpenka-Karogo*, 21, 90–93 [in Ukrainian].
7. Filkevych, G. (2004). *Music and Cinema: Articles, Lectures, Essays, Memories*. Kyiv: PP Kliots A. O. [in Ukrainian].
8. Chernyshov A. (2012). *Sound collections of media music*. *Vestnik Tomskogo Gosudarstvennogo Universiteta*, 357, 67–70. Retrieved from: <https://studylib.ru/doc/2003494/a.v.-chernyshov-zvukovye-kollekcii-mediamuzyki> (last accessed: 28.10.2019) [in Russian].

*Стаття надійшла до редакції 23.03.2020
Прийнято до друку 28.04.2020*